

Hudobné vzdelávanie v učiteľskom ústave v Modre v rokoch 1938 – 1950

Erika Tavalý

Úvod

Uhorský kráľovský štátny učiteľský ústav v Modre vznikol v roku 1870 ako jeden z prvých štátnych inštitútov na území horného Uhorska. Už od svojho vzniku bol považovaný za prestížnu inštitúciu, ktorá mala plniť nielen vzdelávaciu, ale aj regionálnu a celospoločenskú funkciu. Toto poslanie si zachoval aj po roku 1918, keď sa stal v rámci novo konštituovanej Československej republiky akýmsi vzorom učiteľského vzdelávania, ktorého zárukou boli aj vysoko erudovaní pedagógovia inštitútu. Na hudobné vzdelávanie sa už od počiatku štúdia kládol osobitný dôraz súvisiaci aj s kantorskou praxou, ktorá sa od učiteľa vyžadovala. Vo vysokom trende hudobného vzdelávania sa však pokračovalo aj po jej zrušení v roku 1918. Masarykov 1. štátny učiteľský ústav poskytoval svojim študentom nadpriemerné hudobné vzdelávanie, ktoré garantovali také osobnosti ako Emil Hula, Edvard Nademlýmský, Vlastimil Truhelka, Jiří Svoboda a František Bureš.

V roku 1938 prišlo na Slovensku k zásadným politickým zmenám. Rozpad Československej republiky, vznik prvej Slovenskej republiky (1939), ktorá preferovala silné klérofašistické a nacionálne tendencie, a následné vypuknutie druhej svetovej vojny sa podpísali aj na zmene v organizácii a obsahu vzdelávania v učiteľských ústavoch. Modranský ústav už v školskom roku 1938/1939 zmenil svoj názov na **1. štátny slovenský učiteľský ústav** v Modre, zmena nastala aj na poste riaditeľa. Otto Haluzický, ktorý mal českú národnosť, bol prinútený odísť do Prahy, vedenia inštitútu sa ujal katolícky kňaz Gašpar Straka. Českí profesori boli postupne prepúšťaní zo služieb novej Slovenskej republiky. Od školského roku 1939/1940 už v modranskom ústave nepôsobil žiaden pedagóg českej národnosti. Následne sa na učiteľských ústavoch zrušila koedukácia a vzdelávanie sa predĺžilo na päť rokov.¹ Učiteľský ústav znova zmenil názov najprv na **Štátny slovenský ženský ústav**

učiteľský (1939/1940) a o rok neskôr na päťročnú **Štátnu slovenskú dievčenskú učiteľskú akadémiu** (1940 – 1945). Zmeny sa dotkli aj obsahu a cieľa vzdelávania, učiteľské akadémie sa mali snažiť:

„[...] *vychovať pre učiteľské povolanie nových jedincov, s dôrazom na ich osobné vedomosti a mravné vlastnosti, aby mohli v budúcnosti vychovávať mládež ľudových škôl v duchu kresťansko-národnom.*“²

Novému cieľu podliehali aj učebné osnovy, ktoré sa síce štrukturálne zásadne nezmenili, obsahovo ale boli koncipované dobovo tendenčne.³

V prvých rokoch existencie akadémie navštevovalo inštitút 230 žiakov, postupne, ako maturovali koedukačné ročníky a akadémia sa stávala dievčenskou, sa počet študentiek znížil na 130. Cvičnú školu navštevovalo približne 50 detí.⁴

Z mimoškolských aktivít aj naďalej pokračoval vo svojej činnosti Štúrov samovzdelávací krúžok, ktorý bol úzko prepojený s organizáciou Hlinkovej mládeže. V krúžku sa aktivity chlapcov a dievčat striktno oddeľovali, témy prednášok boli zamerané na slovenskú históriu, literatúru a umenie, krúžok odoberal národne orientované periodiká *Slovenský učiteľ*, *Slovenské pohľady*, *Slovenská reč*, *Slovenský jazyk*, *Nová mládež*, *Napred*, *Slovenská liga*, *Slovák*, *Nový rod*, *Slovenské devy* a ďalšie.⁵

Hudobné vzdelávanie v štátnej slovenskej dievčenskej učiteľskej akadémii

Do roku 1940 vo vyučovaní hudobných predmetov neregistrujeme zásadné zmeny. Aj naďalej sa vyučovalo podľa jednotných učebných plánov pre učiteľské ústavy na Slovensku vydaných MŠaNO v rokoch 1919 a 1922. Pre všetkých študentov bol povinný predmet *spev a hudobná náuka* 2/2/2/2 a *hra na husliach* 2/2/1/1. Hra na klavíri v nižších ročníkoch 2/2 bola povinná iba pre chlapcov a nahradená voliteľnou *hrou na organe* vo vyšších ročníkoch 2/1. Na učiteľskej akadémii v Modre sa všetky existujúce koedukačné ročníky riadili podľa tohto nariadenia. Po roku 1940, keď prišlo k predĺženiu štúdia na päť rokov a zároveň sa zrušila možnosť koedukácie, zmenil sa aj rozsah a zameranie hudobného vzdelávania. V dievčenských učiteľských akadémiách, teda aj v novoprijatých ročníkoch modranskej učiteľskej akadémie, sa mal vyučovať povinne *spev* 2/2/2/1/1, *hra na husliach* 2/1/1/1/1 a v prvých troch ročníkoch aj *hra na klavíri* 1/1/1.⁶ Vyučovanie *spevu* prebiehalo naraz v celom ročníku, hra na hudobných nástrojoch sa delila do dvoch alebo troch skupín. Keďže podľa zákona⁷ mohlo byť do jedného ročníka prijatých najviac 30 kandidátok, v jednej skupine sa vzdelávalo približne 10 až 15 žiačok. V modranskej akadémii však zaznamenávame úpravu vo vyučovaní *hry na husliach*, ktoré sa akadémia rozhodla vyučovať iba v prvých troch ročníkoch s vyššou týždennou hodinovou dotáciou v pomere 2/2/2/0/0. Takéto rozdelenie hodín však zapríčinilo, že v posledných dvoch ročníkoch sa z hudobných predmetov vyučoval iba *spev*. Hra na nástrojoch sa vo vyšších ročníkoch nevyučovala vôbec, čo bolo z hľadiska nástrojovej praxe veľkým nedostatkom.

Tabuľka 1: Prehľad týždenných hodín hudobného vzdelávania v Štátnej slovenskej dievčenskej učiteľskej akadémii

	dievčatá
Spev a hudobná náuka	2/2/2/2/1
Hra na husliach	2/2/2/0/0
Hra na klavíri	1/1/1/0/0

Hudobná zbierka učiteľského ústavu bola bohatá, v školskom roku 1938/1939 vlastnila až 600 kusov notového materiálu, hudobných kníh a brožúr. V priebehu ďalších rokov sa neustále dopĺňala, v roku 1943 vlastnila až 724 kusov hudobných a 53 kusov hudobných nástrojov.⁸

Pedagógovia hudby a spevu v učiteľskom inštitúte v rokoch 1938 až 1945 V školskom roku 1938/1939 vymenil Františka Bureša na poste hudobného pedagóga **Samuel Kovář** (1906 – 1987). V roku 1925 zmaturoval na učiteľskom ústave v Brne, absolútorium v hre na klavíri získal v roku 1931 na brnianskom konzervatóriu, následne navštevoval Majstrovskú školu konzervatória v Prahe. Do Modry prišiel ako definitívny štátny profesor z učiteľského ústavu v Lučenci, kde pôsobil 4 roky.⁹ Počas svojho pedagogického účinkovania v Modre vyučoval všetky hudobné predmety s úväzkom 32 hodín. S hodinami hry na husliach mu v nižších ročníkoch aj naďalej vypomáhal Karol Sumbál.¹⁰ Ako pedagóg nadviazal na vysokú úroveň priamej pedagogickej činnosti Františka Bureša. V jeho hodnoteniach z povinných predmetov – *spevu a hudobnej náuky a hry na husliach* – prevládali najmä známky *dostatočný* alebo *dobry*, v *hre na klavíri* hodnotil zväčša známku *chválitebný*, po prechode na *hru na organe* v 3. ročníku sa jeho hodnotenie často o stupeň zhoršilo.¹¹ V rámci mimoškolskej činnosti sa Kovář venoval najmä nácviu zborových vystúpení, ktoré boli prítomné pri všetkých dôležitých aktivitách učiteľského ústavu či mestských oslavách.

Keďže obaja hudobní pedagógovia (Karol Sumbál, ako aj Samuel Kovář) boli českej národnosti, museli počas školského roka 1938/1939 učiteľský ústav opustiť. Karol Sumbál pokračoval v pedagogickej činnosti v Kroměříži a v Prahe,¹² Samuel Kovář pôsobil po odchode zo Slovenska ako hudobný pedagóg v Moravských Budějoviciach a Brne. V roku 1958 sa na Slovensko vrátil a pedagogicky pôsobil na Katedre hudobnej vedy a výchovy FFUK v Bratislave.¹³ Väčšinu svojho profesionálneho života teda strávil na Slovensku a podieľal sa na výchove budúcej generácie slovenských muzikológov a hudobných pedagógov.

Po nútenom odchode českých profesorov museli učiteľské akadémie v rýchlom čase nájsť zodpovednú a kvalitnú náhradu v radoch slovenských pedagógov. Prvým hudobným učiteľom slovenskej národnosti, ktorý nastúpil do modranského učiteľského inštitútu, bol **Ladislav Hrdina** (1910 – 1970), violista, hudobný pedagóg a dirigent. Vyštudoval cirkevnú ľudovú školu v Bratislave (1916 – 1920), stredoškolské štúdium začal na Reálnom gymnáziu v Trnave (1921), po roku odišiel na Štátnu meštiansku školu v Trnave a v Slovenskej Ľupči. Od roku 1925 navštevoval učiteľský ústav v Banskej Bystrici, kde v roku 1930 zmaturoval. Popri učiteľskej praxi absolvoval v roku 1938 aj štúdium hry na husliach na Hudobnej a dramatickej akadémii pre Slovensko v Bratislave. Pred nástupom do učiteľského ústavu pôsobil v Štátnej ľudovej a meštianskej škole v Šali (1931 – 1932) a v Prievoze (1932 – 1939).¹⁴

Obr. 1: Ladislav Hrdina

Zdroj: *Slovenský biografický slovník: od roku 833 do roku 1990*, 2. zv., E – J. Martin: Matica slovenská, 1987.

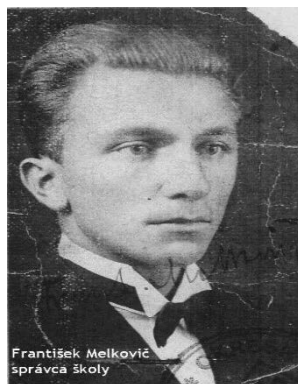
Na *Štátny ženský učiteľský ústav* v Modre nastúpil 1. júna 1939 a po Samuelovi Kováňovi prebral 31-hodinový hudobný úväzok. Externe mu s vyučovaním vypomáhal **Ondrej Mikuláš** (1894 – 1968), učiteľ evanjelickej ľudovej školy v Modre, ktorý vyučoval v nižších ročníkoch *hru na klavíri a hru na husliach*, celkovo 6 hodín.¹⁵

Ladislav Hrdina bol povolaný na učiteľský ústav iba ako suplujúci, dočasný pedagóg, jeho pôsobenie bolo zamerané hlavne na odborné pokrytie vyučovacieho procesu z hudobných predmetov. V Modre ostal iba do decembra 1939, jeho pedagogické pôsobenie teda nemalo dlhé trvanie a v učiteľskom ústave nedostal možnosť širšieho uplatnenia. V tom čase bol už aktívny aj ako violista a člen Slovenského kvarteta, s ktorým neskôr absolvoval viac ako 515 koncertných či rozhlasových vystúpení. Po pôsobení v Modre bol v decembri 1939 presunutý na II. štátnu ľudovú školu v Bratislave, od roku 1941 pôsobil ako riaditeľ Hudobnej školy pre Slovensko, neskôr pracoval na Povereníctve školstva a kultúry (1953) a ako profesor violy a komornej hry na Štátnom konzervatóriu (1962 – 1970). Nadalej sa venoval aj koncertnej činnosti, od roku 1940 bol členom Aktardžievovho kvarteta a členom orchestra SND v Bratislave (1956 – 1962). Bol autorom viacerých hudobnopedagogických učebníc ako *Etudy pre husle v 3. a 4. polohe* (1955), *Rytmický šlabikár* (1957), *Usilovný muzikant* (1958), *Priateľstvo* (1964), autorsky sa spolupodieľal na koncipovaní *Zbierky pre 1. – 10. triedu* (1973) a *Zbierky pre 1. – 8. triedu* (1980).¹⁶

Po krátkom pôsobení Ladislava Hrdinu nastúpil na post hudobného pedagóga počas školského roka 1939/1940 **Jozef Weber** (1912 – 1952). Po maturite na levicom gymnáziu (1930) absolvoval hru na organe na konzervatóriách v Bratislave a Brne. Hudobnopedagogickú prax získal ako riaditeľ Hudobnej školy a regenschori v Příbore a vo Dvore Královom nad Labem.¹⁷ Na učiteľskom ústave pôsobil do konca školského roka 1941.¹⁸ Počas týchto dvoch pohnutých vojnových rokov prešiel učiteľský ústav organizačnými zmenami, keď sa transformoval na 5-ročnú dievčenskú akadémiu a keď sa prudko zmenilo aj politické vnímanie v spoločnosti, a tým aj obsah vzdelávania budúcich učiteľov. V nadväznosti na tieto zmeny sa zvýšili aj požiadavky a nároky na pedagóga, od ktorého sa očakávala väčšia spoločenská a politická angažovanosť. Ani J. Weber sa týmto tendenciami nevyhol, najmä čo sa týka

mimoškolskej činnosti hudobného krúžku.¹⁹ V roku 1939 zaraďoval do hudobných programov aj diela českých skladateľov a početné komorné a sólové vystúpenia. Pre miešaný zbor napríklad zazneli od Emila Hula piesne *Dobry večer*, *Modranské víno*, *Majorán*, od Miloša Lihoveckého *Spievajte sestra*, v úprave pre ženský zbor od Jána Valaštana Dolinského *Letel sokol smelý*, *Tak ťa tu túžobne*, *Po nábreží koník beží*, *Moje milé premilené čerešne*, *V šírom poli*, *Bol jeden gajdoš*, *Za horami ďaleko*, *Pieseň mlyna*. Študentky sa prezentovali sólovým spevom v dielach *Ružičky*, *Drotárik* a *Vtáčik v zime* Mikuláša Schneidera-Trnavského, vstupnou áriou Alžbety z opery *Tannhäuser* Richarda Wagnera, áriou *Rusalky* Antonína Dvořáka a výberom zo slovenských ľudových piesní. Zastúpené boli aj sólové vystúpenia v hre na husliach, zaznel *Madrigal* od Achille Simonettiho, *Poem* a *Spomienka* od Zdeňka Fibicha a *Berceuse de Jocelyn* od Benjamina Godarda. V komorných vystúpeniach dominovali najmä husľové zoskupenia. Terceto interpretovalo diela *Alla polka* a *Allegretto* od Zdeňka Fibicha z cyklu *Dojmy, nálady a upomínky*, husľové kvarteto predviedlo úryvky z opier *Tannhäuser* od R. Wagnera a *Faust* a *Margaréta* od Charlesa Gounoda a husľové okteto sa prezentovalo *Scherzom* od Františka Záhorského. Klavírnymi korepetíciami na vystúpeniach vypomáhal Kornel Schimpl, bývalý žiak učiteľského ústavu v Modre a v tom čase dirigent bratislavského rozhlasového symfonického orchestra. Aj samotný J. Weber prispel svojimi dielami, orchester učiteľského ústavu interpretoval skladby *Polka* a *Krojový tanec*, jeho kompozície sa uvádzali aj v Slovenskom rozhlase a vychádzali tlačou.²⁰

Od školského roka 1940/1941 musel samovzdelávaci krúžok participovať na všetkých politických podujatiach slovenského štátu, akým bola voľba prvého slovenského prezidenta, oslava Hitlerových narodenín, vznik Slovenskej republiky a podobne. Práve v tomto období prichádza na učiteľský ústav **František Melkovič**, organista, učiteľ a riaditeľ rímsko-katolíckej ľudovej školy v Spišských Tomášovciach (1934 – 1940). Spolu s J. Weberom vytvorili na modranskej akadémii tandem pedagógov, ktorý mal na starosti nielen všetky kultúrne programy učiteľského ústavu, ich vzájomná spolupráca sa odrazila aj v oblasti tvorby nových učebných materiálov.

Obr. 2: František Melkovič

Zdroj: <https://www.spissketomasovce.sk/zivot-v-obci/zaujímavosti/pouc-sa-/rodina-melkovi-cova-a-spisske-tomasovce-155sk.html?ftresult=melkovi%C4%8D>

Melkovič už v čase svojho pôsobenia v Spišských Tomášovciach založil mužský spevokol, v ktorom účinkovalo približne 40 robotníkov, zároveň sa aktívne venoval nacvičovaniu divadelných predstavení.²¹ Na modranský ústav nastúpil ako suplujúci cvičný učiteľ, vyučoval pedagogiku, pedagogickú prax a viedol 2. ročník cvičnej školy.²² Jeho bohatá mimoškolská činnosť našla svoje uplatnenie aj v Modre. Ako kultúrny, spravodajský a filmový referent usporiadal pre školy a učiteľské akadémie 15 filmových osvetových predstavení. Zúčastňoval sa celoštátnych a divadelných recitačných súťaží. Pre rozhlas napísal 7 prednášok, 2 rozhlasové pásma a jednu školskú reláciu. Všetky tieto aktivity však boli úzko spojené s politickou propagandou v čase prvej Slovenskej republiky.²³

Priama hudobnopedagogická činnosť bola na učiteľskom ústave v tomto období determinovaná v prvom rade aspektmi vychádzajúcimi zo spoločensko-politickej situácie v krajine. Zmeny v obsahu vzdelávania si nutne vyžadovali potrebu vytvorenia nových učebníc a metodických materiálov, ktoré by vyhovovali novej koncepcii. V rokoch 1939 až 1941 sa ešte zoznam odporúčaných učebníc nezmenil. Na vyučovanie spevu a hry na nástrojoch bolo dovolené používať aj učebnice českých skladateľov.²⁴ Na konci školského roka 1941 už vo výročných správach nenachádzame zoznam odporúčaných učebníc, ale iba upozornenie, že o vhodnosti pripravovaných učebných materiálov bude rozhodovať MŠaNO v Bratislave.²⁵ Práve tu sa otvoril priestor pre slovenských hudobných pedagógov na tvorbu vlastných koncepcií hudobnovýchovného vzdelávania. Túto jedinečnú príležitosť využili aj modranskí pedagógovia Weber a Melkovič. V ich spolupráci vznikli práve v Modre učebnice *Spevy našich detí I – V* (1941) a *Metodika spevu pre učiteľov a kandidátov učiteľských akadémii* (1941).²⁶ Do spevníka autori zaradili nielen piesne ľudové, ale aj umelé, vlastenecké a nábožné. Svoju koncepciu zamerali hlavne na intonačné a rytmické cvičenia vedúce k nacvičeniu piesní, inováciou bolo zavedenie fonogestiky a používanie intervalovej metódy pri intonácii. Menšiu pozornosť venovali estetikej a výrazovej stránke interpretácie, negatívom bolo tiež zaradenie veľkého počtu nacionálne-ideologicky zameraných piesní. Menované publikácie boli odporúčané ministerstvom a stali sa súčasťou nového zoznamu učebníc.

Ich spolupráca pokračovala aj v rámci mimoškolskej činnosti, kde sa prezentoval hlavne spevácky zbor a orchester učiteľského ústavu pod vedením J. Webera, programy dramaturgicky zostavoval F. Melkovič. Súborny účinkovali pri veľkolepých politických oslavách, ktoré organizovala Hlinkova mládež a interpretovali najmä národné piesne ako *Slovenské ráno* a *Napred chlapci*, od Štefana Fajnora *Kto za pravdu horí* alebo Michala Kišša pieseň *Slovenská zástava*. Zastúpené boli aj úpravy slovenských ľudových piesní pre miešaný zbor, piesne s náboženskou tematikou ako *Starosloviensky Otčenáš* od Miloša Ruppeldta a M. Schneidera-Trnavského *Bože čos ráčil*, svojou piesňou 4. máj prispel aj J. Weber.²⁷

Spolupráca F. Melkoviča a J. Webera sa skončila v auguste 1941, keď bol J. Weber ustanovený na miesto profesora hry na organe na Štátnom konzervatóriu v Bratislave. Aj tu pokračoval vo vydávaní učebníc pre potreby hudobného školstva, ktoré sa v ďalších rokoch používali v učiteľských ústavoch, medzi ne patrila *Zbierka slovenských piesní, pomocná kniha pre 1. a 2. ročník učiteľských akadémii* (1942), *Zbierka slovenských ľudových piesní pre husle* (1942), *Vianoce našich detí – vianočné koledy a piesne pre klavír* (1942), *Venček – zbierka slovenských ľudových piesní pre klaviristov* (1943), *Najkrajšie valčíky pre mladých klaviristov* (1943), *Zborník príležitostných zborov* (1944), *Organista*

– zberka ľahkých predohier, medzihier a dohier.²⁸ Od roku 1947 sa venoval dirigovaniu spevokolov, viedol spevácky zbor bratislavských učiteľiek *Ozvena* a *Ľudový spevokol učiteľov*.²⁹

Uvoľnené miesto po Jozefovi Weberovi zaujal v roku 1941 **Tibor Andrašovan** (1917 – 2001), slovenský hudobný skladateľ a dirigent. Svoje štúdiá začal absolvovaním Klasickeho gymnázia (1928 – 1932) v Banskej Bystrici, učiteľského kurzu pri Štátnej meštianskej škole (1932 – 1933) a následne aj banskobystrického učiteľského ústavu (1933 – 1937). Po maturite nastúpil na miesto učiteľa v Ľudovej škole v Mýte pod Ďumbierom (1937 – 1938) a v Evanjelickej ľudovej škole v Šalkovej (1938 – 1941). V roku 1939 zložil skúšku spôsobilosti na vyučovanie nepovinného klavíra na meštianskych školách a vyučovanie hudby a spevu na učiteľských ústavoch (1940).³⁰ Popri pedagogickej praxi pokračoval v štúdiu hudobnej vedy na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde získal aprobáciu pedagóga pre učiteľské akadémie (1937 – 1941).

Zrušením koedukácie sa znížil celkový počet študentov v učiteľskej akadémii, dievčatá navyše nemali medzi predmetmi zaradenú *hru na organe*. O svoj úväzok sa teda Andrašovan nemusel deliť, vyučoval všetky hudobné predmety v celkovom počte 27 týždenných hodín.³¹

Obsahom jeho učebných plánov z hry na hudobných nástrojoch bolo zvládnutie cvičení z *Klavírnej školy* od Ferdinanda Beyera, vo vyučovaní postupoval skôr individuálne, keď slabší študenti opakovali učivo, tí šikovnejší prechádzali aj na hru stupnic či cvičení z Carla Czernyho. Podobne postupoval aj v hre na husliach, kde preberal cvičenia z *Husľovej školy pre začiatočníkov* Josefa Brabca, ktorej podstatou bolo naučiť študentky základom hry na nástroji tak, aby ho vedeli používať pri nácviku spevu ľudových piesní.³² Najväčší dôraz vo vyučovaní kládol na predmet *spev*. Chápal ho ako spojenie praktickej výučby speváckych techník, intonačnej, rytmickej a sluchovej výchovy s oblasťou hudobnej teórie, harmónie, všeobecnej hudobnej náuky a hudobných dejín. Vo svojich plánoch pre prvý ročník sa v praktickej časti venoval najmä solmizácii, intonačným cvičeniam a základom dirigovania. Väčšiu pozornosť venoval aj hudobnej teórii, konkrétne stupniciam, intervalom, hudobným nástrojom a hudobným ozdobám. V druhom ročníku pokračoval tvorením kvintakordov a septakordov, v hudobnej praxi sa zameriaval na spev dvoj- a trojhlasných piesní. Tretí ročník zameral na harmonizáciu piesní pomocou voľných či prísnych spojov v kadenciách, so žiakmi praktizoval používanie číslovaného basu a intonáciu doškálnych a nedoškálnych tónov. Do tohto ročníka zaradil aj tematiku hudobných dejín. Dejiny hudby teda na rozdiel od Františka Bureša, ktorý ich vyučoval ako súčasť klavírnej hry, zaradil Andrašovan do predmetu *spev* a vyučoval ich podobne ako Bureš v treťom a štvrtom ročníku. V hudobnej teórii pokračoval tvorbou mimotonálnych akordov, ku ktorým pridal aj praktické dirigovanie speváckeho zboru, piaty ročník zameral na metodiku spevu a vytváranie klavírnych sprievodov k piesňam. Náročnosť jeho plánov je porovnateľná s náročnosťou hudobnej teórie na dnešných konzervatóriách, čo svedčí o vysokých hudobných kvalitách, ktoré sa od absolventky učiteľskej akadémie v tej dobe očakávali.

Andrašovan podobne ako jeho kolegovia bol poverený aj vedením speváckeho zboru a ústavného orchestra,³³ v ktorom okrem študentov účinkovali aj poprední predstavitelia mesta. Povinnosťou Andrašovana bolo pripravovať slávnostné programy a koncerty pri všetkých politických príležitostiach, tak ako to zaviedol J. Weber

a F. Melkovič. Okrem kolektívnych vystúpení však do hudobných programov zaraďoval aj komorné zoskupenia a sólové vystúpenia študentov v speve a hre na klavíri. So študentkami sa zúčastňoval rôznych súťaží samovzdelávacích krúžkov, na ktorých komorné kvarteto učiteľského ústavu získalo ocenenie za predvedenie Mozartovho *Tureckého pochodu* a ženské vokálne trio bolo ocenené za interpretáciu piesní M. Schneidera-Trnavského.³⁴

Tibor Andrašovan sa počas svojho pracovného pobytu v Modre nefixoval iba na pedagogickú prácu v učiteľskom ústave. Aj naďalej pokračoval vo svojom vzdelávaní, absolvoval štátne skúšky na dočasného (1941) a neskôr na trvalého profesora (1944),³⁵ súčasne bol študentom Štátneho konzervatória v Bratislave (1940 – 1945), kde sa venoval štúdiu kompozície u profesora Eugena Suchoňa a dirigovaniu u Kornela Schimpla, bývalého absolventa učiteľského ústavu v Modre.³⁶ Okrem pedagogickej práce si privyrábal aj koncertnou činnosťou a už pred nastúpením na učiteľský inštitút účinkoval v orchestri Slovenského národného divadla.

Pôsobenie T. Andrašovana v modranskej učiteľskej akadémii nebolo bezproblémové. Po ukončení školského roka zvykol pôsobiť ako kapelník a hráč v kúpeľných orchestroch. Ako pedagóg bol však štátnym zamestnancom a na akúkoľvek inú činnosť okrem pedagogickej potreboval osobitné povolenie od ministerstva školstva, a to aj v čase školských prázdnin.³⁷ Tibor Andrašovan však v roku 1943 podpísal zmluvu s kúpeľmi v Tatranskej Lomnici bez toho, aby takéto povolenie získal. Aj napriek tomu, že ho pred účinkovaním osobne vystríhal riaditeľ učiteľského ústavu a Andrašovan mu prisľúbil, že prácu neprijme, v kúpeľnom orchestri pôsobil, čo následne musel zdôvodňovať nielen pred vedením ústavu, ale aj pred samotným ministerstvom školstva. Odvolával sa na svoju neznalosť zákona a na hrozbu žaloby a finančnej pokuty zo strany kúpeľov. Argumentoval tým, že:

„[...] ako hudobný štátny zamestnanec bez privátneho majetku, odkázaný len sám na seba, aby som sa ako začiatočník v štátnej službe v dnešných pre štátneho úradníka veľmi ťažkých časoch mohol statočne vyživiť, šatiť a tiež ďalej pokračovať v štúdiách, rozhodol sa pre kompromis a prijať miesto kapelníka a hráča v orchestri s tým, že dirigovať a hrať budem iba vo výnimočných prípadoch, kedy sa hrali ťažšie kusy, ktoré nedokázal nikto zo zúčastnených zahrať[...]“³⁸

Podľa jeho vyjadrení poskytol orchestru iba vlastný koncertný notový archív, nacvičoval s ním skúšky, zostavoval koncertné programy. Hradené mal iba náklady za pobyt, jeho plat poberal Milan Novák, ktorý ho na mieste dirigenta zastupoval.³⁹ V duchu doby tiež uvádzal argument, že českí skladatelia, ktorí sa na miesto hlásili, nemali jeho skúsenosti, a navyše im natoľko nezáležalo na pozdvižení kvalít slovenského kúpeľného koncertného orchestra a slovenskej hudby.⁴⁰ Celá kauza sa ukončila kárnym opatrením a výstrahou zo strany ministerstva školstva.

Ďalšie porušenie pracovných povinností zo strany Andrašovana zaznamenal učiteľský ústav z dôvodu jeho aktivít v protifašistickom odboji. V roku 1944 pre letné účinkovanie v orchestri Slovenského národného divadla v kúpeľoch na Sliachi síce povolenie dostal, z dôvodu vypuknutia SNP však zostal v Banskej Bystrici aj napriek tomu, že mal povinnosť hlásiť sa začiatkom školského roka v Modre. Počas povstania pracoval v Slobodnom slovenskom vysielacom, staral sa nielen o dramaturgiu a vysielanie, ale aj o úpravu piesní a hudobný sprievod spevákov. Do Modry sa vrátil až po potlačení

povstania 10. novembra. Svoje omeškanie zdôvodnil pobytom u sestry a zmätkami, ktoré v Banskej Bystrici nastali.⁴¹

V apríli 1945 dostal poverenie zoštatniť a dočasne spravovať uršulínsky Rímsko-katolícky učiteľský ústav v Bratislave.⁴² Po jeho transformácii na Štátny učiteľský ústav na ňom pôsobil ako profesor hudby až do augusta 1946 s úväzkom 21 hodín týždenne.⁴³ Pedagogickej praxi sa viac nevenoval, v roku 1945 absolvoval kurzy orchestrálneho a zborového dirigovania v Prahe. Od roku 1946 sa usadil v Bratislave a pôsobil najprv ako korepetítor a kapelník, neskôr dramaturg opery v Slovenskom národnom divadle. V päťdesiatych rokoch⁴⁴ bol umeleckým riaditeľom Slovenského ľudového umeleckého kolektívu (1955 – 1957), pôsobil ako hudobný skladateľ a umelec v slobodnom povolaní.⁴⁵

Obr. 3: Tibor Andrašovan

Zdroj: <https://www.cas.sk/fotogaleria/613456/hudobny-skladatel-tibor-andrasovan-84-slovak-zlozil-hymnu-egyptu-aj-kambodzi/1/>

Zmena politických pomerov a samotný vojnový konflikt výrazne zasiahli do fungovania učiteľskej akadémie. Zrušenie koedukácie a predĺženie štúdia o jeden rok sa v konečnom dôsledku ukázali ako marginálne zmeny. Dôležitejším a pre slovenskú pedagogiku významnejším javom bolo kvalitné pôsobenie slovenských pedagógov, ktorí dokázali plnohodnotne nahradiť skúsených českých kolegov, a to tak po stránke pedagogickej praxe, ako aj hudobnými či publicistickými ambíciami. Odmysliac si negatívny vplyv nacionálnej propagandy prejavujúcej sa tak vo vzdelávaní, ako aj v oblasti mimoškolských hudobných aktivít, učiteľská akadémia v Modre sa stala tomto období súčasťou rozvoja slovenskej hudobnej pedagogiky.

Tabuľka 2: *Prehľad hudobných pedagógov na modranskej učiteľskej akadémii v rokoch 1938 až 1945*

Kovář Samuel	1938 – 1939
Hrdina Ladislav	1939
Weber Jozef	1939 – 1941
Andrašovan Tibor	1941 – 1945
Mikuláš Ondrej – pomocný pedagóg	1938 – 1939

Štátna učiteľská akadémia v Modre v rokoch 1945 až 1950

Koncom školského roku 1944/1945 bolo z dôvodu vojnových pomerov a následnej evakuácie Modry vyučovanie na učiteľskej akadémii prerušené. Štúdium bolo obnovené až začiatkom nového školského roka uskutočnením dodatočných maturitných, ako aj prijímacích skúšok. Vyučovalo sa v provizórnych priestoroch, budova bola po vojne zničená a postupne prechádzala rozsiahlou rekonštrukciou.⁴⁶

Po vojne boli všetky učiteľské akadémie poštátnené,⁴⁷ dĺžka štúdia sa znova zmenila na štyri roky a obnovila sa aj možnosť koedukácie.⁴⁸ Počas posledných piatich rokov existencie učiteľského inštitútu v podobe *Štátnej učiteľskej akadémie* v Modre prišlo k viacerým zmenám aj v pedagogickom zbore. Mnohí pedagógovia museli po vojne prejsť pohovorom pred preverovacím senátom na Povereníctve školstva a osvetu v Bratislave, na základe ktorého boli buď z pedagogickej služby úplne vylúčení, alebo preložení na iné miesta na Slovensku. Väčšina pedagógov dostávala iba dočasné poverenia na výkon pedagogickej praxe, a tak v tomto období zaznamenávame na učiteľskej akadémii vysokú fluktuáciu profesorov.

Výrazná reforma učiteľského vzdelávania nastala v roku 1948 uverejnením školského zákona, ktorý nariadil povinnosť zriaďovať namiesto učiteľských akadémii pedagogické gymnáziá.⁴⁹ Preto od školského roka 1947/1948 *Štátna učiteľská akadémia* v Modre neprijímal nových študentov a zmaturovaním posledného ročníka v roku 1949/1950 zanikla.

Aj napriek transformácii učiteľského vzdelávania v povojnových rokoch sa záujem o vzdelávanie v učiteľskej akadémii neznižil. V roku 1945/1946 sa pripravovalo na učiteľské povolanie 120 študentov a študentiek.⁵⁰ V nasledujúcom školskom roku 1946/1947 stúpol počet kandidátov až na 179⁵¹ a ani zánik a nahradenie učiteľskej akadémie Pedagogickým gymnáziom neznamenal pokles záujmu o učiteľské štúdium.

Zmeny v hudobnom vzdelávaní v Štátnej učiteľskej akadémii

Od roku 1945 prešlo hudobné vzdelávanie na učiteľských akadémiách výraznými zmenami. Povinný predmet *spev a hudobná náuka* zmenil svoj názov na *hudobná výchova* (3/2/2/1/1), povinnou zostala ešte *hra na husliach* (2/2/1/1/1). Ako nepovinné sa vyučovali predmety *hra na klavíri* a *zborový spev* (2/2/2/2/2).⁵² Predmet *hra na organe* bol zrušený úplne. Pedagóg teda už nemal spĺňať povinnosti kantora a dôraz vo vzdelávaní sa kládol hlavne na jeho pedagogickú činnosť. V nastavení hudobných predmetov v učebných plánoch po roku 1945 môžeme sledovať postupné negatívne javy vo vnímaní hudobného vzdelávania budúcich učiteľov. Aj keď sa počet hodín celkovo neznižil, z nástrojovej výučby zostala povinnou iba *hra na husliach*. Rovnako tak sa stala nepovinnou aj maturitná skúška. Napriek tomuto trendu bol o navštevovanie hudobných predmetov zo strany študentov veľký záujem. Už v školskom roku 1945/1946 sa v akadémii vyučovali vo všetkých ročníkoch predmety *hudobná výchova* a *hra na husliach*, nepovinne aj *hra na klavíri*. V školskom roku 1946/1947 pribudol aj nepovinný *zborový spev*,⁵³ čím boli pokryté všetky hudobné predmety v plnej miere. Početne navštevované nepovinné predmety tvorili súčasť hudobného úväzku pedagóga. V roku 1948/1949 navštevovalo napríklad nepovinnú *hru na klavíri* až 35 študentov, na tieto účely boli vyčlenené dva klavíry v akadémii a niekoľko súkromných klavírov v meste. V druhom polroku museli dokonca hodiny klavíra znížiť pre maximálnu vyťaženosť

hudobného pedagóga. Zborový spev navštevovalo až 64 študentov, na vystúpeniach sa prezentoval miešaný a ženský zborový spev.⁵⁴

Obsahová náplň *hudobnej výchovy* sa v porovnaní s predchádzajúcim obdobím nezmenila. Zahŕňala tak spevácke, intonačné, rytmické činnosti, ako aj hudobnú náuku, hudobné dejiny, náuku o formách a základoch harmónie. V porovnaní s plánmi T. Andrašovana teda neregistrujeme výrazné zmeny, plány boli koncipované v podobnom kontexte. Praktizovala sa hra a tvorba číslovaného basu, študenti museli ovládať prísnu i voľnú harmonizáciu melódií s použitím hlavných a vedľajších harmonických stupňov, museli zvládnuť intonáciu a sluchovú analýzu intervalov, doškálnych aj nedoškálnych tónov a spev viachlasných ľudových a umelých piesní. Zmeny registrujeme len vo výučbe hudobných dejín, ktoré sa vyučovali iba v rámci tretieho ročníka. Študenti sa mali za jeden rok oboznámiť so základným hudobno-dejinným prehľadom vymedzeným od predkresťanskej hudby až po moderné smery 20. storočia.

Hra na husliach bola povinná, jej náplňou nebolo iba osvojenie si základnej techniky hry na nástroji, ale aj hra durových a molových stupnic a chromatiky, študent mal ovládať sláčikovú hru legato aj staccato, hru poltónov, celých tónov a hru stredne ťažkých dvojhmatov. Vo 4. ročníku sa očakávalo zvládnutie hry cvičení v rôznych tóninách, hry ľahkého prednesu, etúd, ľudových piesní a duet. Vo vyučovaní sa používali *Elementárne etudy* Josefa Micku alebo *Husľová prípravka* od Josefa Brabca či *Husľové etudy* od Franza Wohlfardta.⁵⁵

Obsahová náročnosť tematických plánov z povinných predmetov bola aj naďalej vysoká, a to aj napriek tomu, že sa po roku 1945 na hudobné vzdelávanie v porovnaní s predchádzajúcimi obdobiami nekládol špeciálny dôraz.

Hudobní pedagógovia a ich aktivity

Po roku 1945 bolo vyučovanie hudobných predmetov determinované možnosťami a schopnosťami hudobných pedagógov, ktorí boli na akadémii prikázaní. Na poste hudobného pedagóga sa vystriedalo niekoľko osobností. T. Andrašovan na konci školského roka 1944/1945 odišiel na Štátny učiteľský ústav do Bratislavy. F. Melkovič, ktorý vo veľkej miere participoval na väčšine vystúpení v rámci mimoškolskej hudobnej činnosti samovzdelávacieho krúžku, bol po previerkach na PŠO definitívne prepustený z pedagogických služieb. Na uvoľnené miesto hudobného pedagóga nastúpil 14. septembra 1945 **Ondrej Mikuláš**.⁵⁶ Vyučoval všetky povinné hudobné predmety a nepovinne aj *hru na klavíri*, jeho úväzok dosahoval 23 hodín.⁵⁷ Zároveň bol zodpovedný za hudobnú zbierku a nacvičovanie všetkých hudobných a speváckych čísiel na školské i mimoškolské slávnosti. Voľba Ondreja Mikuláša na post hudobného pedagóga bola logická a pomohla učiteľskému ústavu preklenúť problematický povojnový rok. Mikuláš totiž učiteľský ústav dobre poznal, vypomáhal tu s *hrou na klavíri* a *hrou na husliach* už v roku 1938/1939, keď spolupracoval s L. Hrdinom. Jeho hlavným zamestnaním bol však od roku 1941 post učiteľa a neskôr riaditeľa v Ľudovej evanjelickej škole (po vojne Štátnej ľudovej škole), zároveň vykonával aj funkciu regenschoriho v evanjelickej cirkvi. Na učiteľskej akadémii pre vyťaženosť a zdravotné problémy preto pôsobil iba jeden a pol roka.⁵⁸

Na jeho miesto nastúpil v školskom roku 1946/1947 **Peter Hýroš** (1906 – 1968), hudobný pedagóg, zbormajster a dirigent. V roku 1927 absolvoval učiteľský ústav v Spišskej Novej Vsi a nastúpil na miesto učiteľa Ľudovej školy v rodnom Lopeji (obec

Podbrezová), kde prebral funkciu po svojom otcovi – učiteľovi a miestnom organizatovi.⁵⁹ Po zložení štátnych skúšok z hudby a spevu (1941) vyučoval na učiteľskom ústave v Banskej Bystrici, od roku 1945 na gymnáziu a Osvetovej škole v Bratislave. Ako erudovaný hudobný pedagóg mal v Modre prebrať vyučovanie všetkých hudobných predmetov s úväzkom 25 hodín. Na modranskej učiteľskej akadémii však pôsobil len 4 mesiace, od januára 1947 čerpal zdravotnú dovolenku a do vyučovania na modranskom inštitúte sa viac nezapojil. Na konci školského roka bol presunutý na 1. dievčenské gymnázium v Bratislave,⁶⁰ neskôr sa presadil ako dirigent speváckych zborov a hudobnopedagogický publicista. Pre potreby škôl skoncipoval učebnicu *Náuka o hudbe* (1951) a *Náuka o harmónii* (rukopis).⁶¹

Peter Hýroš viedol s riaditeľstvom modranskej akadémie viaceré spory. V jeho osobnom spise nachádzame niekoľko sťažností zo strany pedagóga a rovnako tak zo strany riaditeľa akadémie.⁶² Skutočnosť, že P. Hýroš nebol v učiteľskej akadémii prítomný, donútila vedenie inštitútu situáciu operatívne riešiť a v druhom polroku školského roka 1946/1947 poverila vyučovaním hudobných predmetov pedagóga a huslistu **Leopolda Zoltána Krulla** (1920 – ?),⁶³ absolventa Štátneho reálneho gymnázia v Košiciach (1939)⁶⁴ a učiteľského ústavu v Prešove. Na učiteľskej akadémii v Modre pôsobil až do konca školského roka 1948/1949 s úväzkom 26 týždenných hodín.⁶⁵ Krull nadviazal na pedagogickú prácu svojich predchodcov tak v priamej pedagogickej činnosti, ako aj v mimoškolských aktivitách. So spevokolom učiteľskej akadémie usporiadal zájazd do Budmeríc, vystupoval na všetkých miestnych oslavách, usporiadal žiacky verejný koncert v Modre a Pezinku. Zároveň bol členom orchestra Štátneho konzervatória v Bratislave a koncertoval aj so Slovenským kvartetom.⁶⁶ Po odchode z učiteľského ústavu pracoval ako riaditeľ a učiteľ hry na husliach v Ľudových školách umenia v Trenčíne,⁶⁷ v Tisovci (1954 – 1958)⁶⁸ a vo Valašskej (1958 – 1971).⁶⁹

Keďže počet hudobných hodín v poslednom roku *Štátnej učiteľskej akadémie* poklesol, prebral ich do svojho úväzku pedagóg matematiky, chémie a fyziky **Ernest Miko**.⁷⁰ V rámci 27-hodinového úväzku vyučoval *hudobnú výchovu* spolu s fyzikou, nepovinným zborovým spevom a hrou na klavíri.⁷¹ Zároveň vystupoval na miestnych oslavách so spevokolom ŠS ČSM.

Rovnako ako v predchádzajúcich obdobiach aj po roku 1945 bola súčasťou činnosti hudobného pedagóga mimoškolská hudobná činnosť v rámci samovzdelávacieho krúžku Ľudovíta Štúra. Ten počas posledného vojnového roka prerušil svoju činnosť, jeho mimoškolské aktivity boli znova obnovené až 25. novembra 1945. Do roku 1948 pedagógovia nacvičovali tak zborové, ako aj komorné a sólové skladby. Preferovali sa hlavne diela od slovenských skladateľov, zazneli skladby *Tatíčok Masaryk*, *Kázala mi mati* od M. Schneidera-Trnavského, *A keď sa Jánoško* a *Žalo dievča* od Pavla Petrika, *Hojže Bože jak to bolí* Viliama Figuša Bystrého, *Tečie voda zo skaly*, *Pozdrav*, *Keď vôňu dýchal ružoker* Valaštana Dolinského, *Venček ľudových piesní*, *Venček spišských slovenských ľudových piesní* Dezidera Nágela a *Venček ľudových piesní* od Ladislava Stančeka. Interpretovali sa aj skladby od českých, ruských a juhoslovanských skladateľov: *Slávnostný zbor*, *Věno a Sláva Tebe* Bedřicha Smetanu, *Svoji k svojmu* Karla Bendla, *Slovan* Jana Křtitela Knahla, *Píseň osvobozených* Bohumila Čeněka, *Pochod* Josefa Táborského, *Venček ruských piesní* Alexandra Vasiljeviča Alexandrova. Veľmi populárny bol aj bol cyklus *Ruských ľudových piesní*, *Hercegovinský pochod*, *Zlomimo bič* a *Venček juhoslovanských ľudových piesní*. Ondrej Mikuláš zaradoval do programov aj sólové a komorné

čísla. Ich súčasťou boli zväčša klavírne vystúpenia hudobne disponovaných žiakov. Interpretoval sa *Valčík c mol* a skladba *Škovránok* od Piotra Iljiča Čajkovského, *Impromptu* od Franza Schuberta, *Pieseň bez slov* a *Na starém hrade* od Vítězslava Nováka, *Minútový valčík* od Fryderyka Chopina, predohra k opere *Predaná nevesta* od Bedřicha Smetanu, *Poetické nálady* a *Polka* od Antonína Dvořáka. V štvorročnej podobe zazneli diela od Josefa Táborského *Slovenský tanec*, A. Dvořáka *Legendy a Slovenský tanec č. 4* v úprave pre spevácke dueto s klavírom, od V. Figuša Bystrého *Materinská moja reč* a od A. V. Alexandrova *Svätá vojna*.⁷²

Od školského roka 1948/1949 zmenil Štúrov samovzdelávací krúžok svoj názov na *Školskú organizáciu Československej mládeže*. Mimoškolská hudobná činnosť sa v tomto čase zameriavala hlavne na zborové vystúpenia. Akadémia mala k dispozícii ženský a miešaný zbor, v ktorom účinkovalo približne 70 študentov.⁷³ Aktívnym dirigentom spevokolu bol Leopold Zoltán Krull, ktorý so študentmi učiteľskej akadémie zorganizoval celovečerný takmer dvojhodinový koncert, na ktorom zaznelo približne 20 hudobných čísiel. Pod Krullovm vedením koncert opakovane predviedli nielen v Modre, ale aj v blízkom okolí (Častá, Báhoň).⁷⁴ Prvú snahu o realizáciu výchovného koncertu registrujeme v roku 1949. Spojením komorného zoskupenia *Slovenského kvarteta* a spevokolu učiteľskej akadémie ŠO ČSM sa Krull pokúsil vytvoriť a zrealizovať koncert, ktorý by bol určený pre žiakov a študentov a v ktorom by programová dramaturgia bola zostavená podľa didaktickej zásady *od jednoduchého k zložitému*. Do úvodnej časti koncertu zaradil Krull známe piesne v podaní zboru *Pieseň práce*, *Čatina*, *čatina* a Slovenského kvarteta *Dobrá noc má milá*, ku ktorému pripojil aj formový rozbor piesne. Program pokračoval umelými piesňami, zbor interpretoval pieseň od Viliama Figuša Bystrého *Vzkázala mi moja milá* a Slovenské kvarteto zahrlo *Sedí mucha na stene* od M. Schneidera-Trnavského. Postupne prechádzal k náročnejším dielam tak zborovým, ako aj inštrumentálnym. Od B. Smetanu zaznela *Modlitba f mol* a kvarteto *Jenom Ty mne má panenka pověz*. Vrcholom programu boli diela Eugena Suchoňa *Aká si mi krásna* v podaní zboru, P. I. Čajkovského *Chanson triste* a Josepha Haydna *Sedem Kristových posledných slov na kríži* v interpretácii Slovenského kvarteta.⁷⁵ Koncert pre modranských aj pezinských študentov bol predvedený celkovo trikrát. Okrem edukačných koncertov vystupovali študenti so svojimi hudobnými predstaveniami aj na rôznych oslavách a podujatiach. Keďže sám Krull bol aktívnym huslistom, v programoch nachádzame početnejšie zastúpené husľové skladby. Od Františka Drdlu zaznela skladba *Souvenir*, kde husľový part interpretoval samotný pedagóg s klavírnym sprievodom študentky učiteľskej akadémie, v obsadení husľového tria so sprievodom klavira zazneli diela Vítězslava Nováka *Zlatá mladosť*, *V tej našej záhradke*, *Lyrická suita*, *Záverečný pochod* a Josefa Táborského *Beseda na paloučku* a *Na tej lúke zelenej*.⁷⁶

Záver

Štátna učiteľská akadémia ukončila svoju existenciu v roku 1950, čím sa uzavrela jedna výnimočná etapa osemdesiatročného učiteľského vzdelávania. Učiteľský ústav a neskôr učiteľská akadémia v Modre bola jedinečnou inštitúciou nielen z regionálneho hľadiska, jej vplyv a význam dosahoval celospoločenský rozmer, a to tak v období Rakúsko-Uhorska, ako aj počas Československej či Slovenskej republiky. Ústav určoval trendy

a smerovanie v učiteľskom vzdelávaní, precízny výber vysokokvalitných pedagógov zabezpečoval jeho prestíž medzi vzdelávacími inštitúciami na Slovensku. Ani hudobné vzdelávanie sa neopomínalo, naopak, rad vysoko odborne fundovaných hudobných pedagógov, ktorí na inštitúte pôsobili, bol zárukou kvalitnej a prísnej výučby, spojenej s pestovaním živej hudby v hudobno-speváckych telesách, zbere a v orchestri. Tradícia živej hudby a zborového spevu bola v inštitúte zakorenená natoľko, že sa na ňu nadviazalo aj v ďalšom období pedagogického vzdelávania. Pedagogická príprava učiteľov totiž v Modre pokračovala aj po roku 1950 vo forme Pedagogického gymnázia pre vzdelávanie učiteľov národných škôl a Pedagogickej školy určenej pre vzdelávanie učiteľiek materských škôl a vychovávateľov,⁷⁷ ktorá v Modre existuje až dodnes.

Tabuľka 3: Prehľad pedagógov Štátnej učiteľskej akadémie v Modre v rokoch 1945 až 1950

Mikuláš Ondrej	1945 – 1946
Hýroš Peter	1946
Krull Zoltán Leopold	1947 – 1949
Miko Ernest	1949 – 1950

POZNÁMKY

- ¹ Zákon č. 288/19400 zo dňa 29. októbra 1940 o učiteľských akadémiách, § 8.
- ² Tamtiež, § 1.
- ³ Nové učebné osnovy boli zverejnené 12. 11. 1940, zvýšil sa počet hodín povinného náboženstva, zrušilo sa vyučovanie ruského jazyka, ktoré bolo nahradené povinným vyučovaním nemeckého jazyka, pridali sa povinné predmety ako spoločenská výchova, národné hospodárstvo a ručné práce. Študenti sa povinne museli zúčastňovať na prednáškach o Andrejovi Hlinkovi, pribudla povinná modlitba Otče náš pred vyučovaním, každá trieda bola vyzdobená krížom a obrazom A. Hlinku. Slovenská pedagogická knižnica (SPK) v Bratislave, 21. *Výročná zpráva 1. štátneho slovenského učiteľského ústavu v Modre za školský rok 1938 – 39*, s. 8.
- ⁴ SPK, Štátna slovenská dievčenská učiteľská akadémia v Modre, *Výročná zpráva za školský rok 1942 – 43*, s. 33.
- ⁵ SPK, Štátny slovenský ženský ústav učiteľský v Modre, 22. *výročná správa za školský rok 1939 – 40*, s. 34.
- ⁶ Štátny archív (ŠA) v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre – rozvrh Tibora Andrašovana z roku 1944/1945*.
- ⁷ Zákon č. 288/19400, c. d., § 18.
- ⁸ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1938 – 1939, s. 18 a SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1942 – 1943, s. 29.
- ⁹ V roku 1934 prichádza na Štátny učiteľský ústav v Lučenci, kde vyučoval všetky hudobné predmety, celkový úväzok 23 hodín. 8. *výročná správa Štátneho československého koedukačného učiteľského ústavu v Lučenci 1934 – 1935*, s. 4. Dostupné na: <http://digit.spgk.sk/VYROCNE%20SKOL-SKE%20SPRAY/VYR%20SKOL%20SPRAY%20SLOV%20SKOL/%C5%A-0t%C3%A1t.%20koed.%20%C3%BAstav%20u%C4%8Dit.%20v%20Lu%C4%8Denci/8.%20v%C3%BDr.%20zpr.%20%C5%A-0t%C3%A1t.%20%C4%8Dsl.%20koed.%20u%C4%8Dit.%20%C3%BAstavu%20v%20Lu%C4%8Denci%201934-35.pdf>
- ¹⁰ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1938 – 1939, s. 4 – 5.
- ¹¹ Tamtiež, s. 31.
- ¹² K. Sumbál bol prepustený v decembri 1938. Hodiny nepovinného klavíra pre dievčatá v počte 8 hodín po ňom prebral 31. januára Ondrej Mikuláš. ŠA v Bratislave – pobočka Modra, Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre, *Osobné spisy K. Sumbála a O. Mikuláša*.
- ¹³ Bol propagátorom pokrokovej klavírnej pedagogiky smerujúcej k celkovej hudobnos-

- ti žiaka. Zameriaval sa na rozvoj tvorivosti a improvizacyjnych schopností, ktoré viedli k rozvoju hudobnej predstavivosti. Ako koncertný umelec sa venoval hlavne prezentácii domácich českých a slovenských skladateľov. In: *Hudobný život*, roč. 18, 1986, č. 9, s. 2. Dostupné na: http://xn--h-toa.hc.sk/1986/hz_09_1986.pdf
- ¹⁴ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre – Osobný výkaz Ladislava Hrdinu*.
- ¹⁵ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1938 – 1939, s. 7.
- ¹⁶ Na početných vystúpeniach propagoval najmä slovenskú hudbu. V polovici 50. rokov sa zaslúžil o zriadenie Vyššej hudobnej školy na získanie kvalifikácie učiteľov hudobných škôl, vypracoval organizačné smernice pre základné školy. *Slovenský biografický slovník: od roku 833 do roku 1990. 2. zv., E – J (Valentovič, Š. ed.)*. Martin: Matica slovenská, 1987, s. 403.
- ¹⁷ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre, Osobný výkaz Jozefa Webera*.
- ¹⁸ Jeho úväzok z hudobných predmetov dosahoval 26 až 31 hodín týždenne. SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1939 – 1940, s. 7 a 23. *Výročná správa za školský rok 1940 – 41*, s. 7 – 8.
- ¹⁹ Bol vodcom čaty junákov Hlinkovej mládeže a ako referent brannej výchovy zrealizoval prednášku na tému „Prirodzené a umelé prekážky v teréne.“ SPK v Bratislave, *Štátna slovenská dievčenská učiteľská akadémia v Modre, 23. Výročná správa za školský rok 1940 – 41*, s. 25.
- ²⁰ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1939 – 1940, s. 16 – 19.
- ²¹ Podľa školskej kroniky nastúpil F. Melkovič na miesto správcu rímsko-katolíckej ľudovej školy v Spišských Tomášovciach 1. augusta 1934. S manželkou, učiteľkou Annou Filustkovou mal dve deti. Spevokol, ktorý Melkovič založil, interpretoval svoj repertoár dokonca v štvorhlasných úpravách a písalo sa o ňom aj v miestnej regionálnej tlači. GONDA, Martin: *Rodina Melkovičová a Spišské Tomášovce*. Dostupné na: <https://www.spissketomasovce.sk/zivot-v-obci/zaujímavosti/pouc-sa-/rodina-melkovicova-a-spiske-tomasovce-155sk.html?ftresult=melkovi%C4%8D>
- ²² Celkový úväzok bol spolu 25 hodín. SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1940 – 1941, s. 11.
- ²³ F. Melkovič bol miestny vodca a zástupca okresného vodcu Hlinkovej mládeže v Modre a okresným kultúrnym referentom Hlinkovej gardy. V rámci aktivít oboch združení sa zúčastňoval školiaciach kurzov, po okolitých dedinách prednášal o národnom socializme, zorganizoval 60 schôdzí a 3 veľké slávnosti Hlinkovej mládeže. SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1942 – 1943, s. 12.
- ²⁴ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre – zoznam učební 1939/1940 a 1940/1941*, K. č. 480/1940.
- ²⁵ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1940 – 1941, s. 53.
- ²⁶ F. Melkovič okrem spolupráce na spevníku prispel počas svojho modranského pôsobenia aj učebnými materiálmi na vyučovanie v cvičných školách, a to *Písankou na pokusné vyučovanie*, *Písankou pre náčuvové vyučovanie* a *Písankou na prípravy učiteľov* (1942). ŠA v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre – zoznam učební pre školský rok 1942/1943*, K. č. 321/43.
- ²⁷ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1940 – 1941, s. 23 – 24.
- ²⁸ *Československý hudební slovník osob a institucí II. (M – Ž)*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965, s. 191, s. 941.
- ²⁹ GREGOR, Vladimír – SEDLICKÝ, Tibor: *Dejiny hudobnej výchovy v českých zemiach a na Slovensku*. Praha: Editio Supraphon, 1990, s. 205.
- ³⁰ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre – Osobný výkaz Tibora Andrašovana*.
- ³¹ V prvom roku pôsobenia bolo zvykom nového profesora chodiť sa predstaviť všetkým dôležitým obyvateľom mesta. Aj Andrašovan bol pozývaný na zoznamovacie večery, ktoré sa zväčša končili domácim koncertovaním. V pohnutých vojnových časoch musel pri týchto stretnutiach zachovávať z pozície pedagóga svoju neutralitu v politických názoroch. Samotné večery však pomáhali spoločensky zblížiť aj obyvateľov zastávajúcich rôzne názory a politické presvedčenia. PAVLÍK, Jozef: *Pamätnica modranského učiteľského ústavu 1870 – 1970*. Bratislava: Obzor, 1970, s. 94.
- ³² ŠA v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre, Učebné plány z rokov 1935 až 1945*.
- ³³ Okrem hudobnej činnosti na učiteľskom ústave bol aj okresným kultúrnym hudobným a dramaturgickým referentom Hlinkovej mládeže v Modre. SPK v Bratislave,

- Štátna slovenská dievčenská učiteľská akadémia v Modre, *Výročná správa za školský rok 1941 – 42*, s. 11.
- ³⁴ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1941 – 1942, s. 16 – 18.
- ³⁵ Profesorskú písomnú skúšku absolvoval 16. decembra 1944 na Štátnom slovenskom cvičnom gymnáziu v Bratislave. Dňa 17. marca 1945 bol menovaný definitívnym štátnym profesorom. ŠA v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre – osobný spis T. Andrašovana*. Úradné opatrenie č. 140/1945.
- ³⁶ Študijné povinnosti T. Andrašovana mu dovoľovali žiadať o odklad vojenskej prezenčnej služby. Samotné vedenie školy sa za odklad prihováralo z dôvodu, že Andrašovan bol ako učiteľ hudby na ústave „nenahraditeľný a nepostrádateľný.“ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, c. d., osobný spis T. Andrašovana, Žiadosť č. 312/42 a 320/42.
- ³⁷ Dotyčný pedagóg musel prisľúbiť že: „...nepoškodí hmotné záujmy povolaných hudobníkov, povznesie umeleckú stránku koncertov, nebude účinkovať v orchestri pre ľahkú hudbu, a jeho účinkovanie nebude poškodzovať a ohrozovať vážnosť učiteľského stavu.“ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, c. d., osobný spis T. Andrašovana, Povolenie vedľajšieho zamestnania č. 4.142/44-II/1.
- ³⁸ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre*, c. d., osobný spis T. Andrašovana, Zápisnica z 31. 8. 1943.
- ³⁹ Milan Novák (1927 – 2021) hudobný skladateľ, orchestrálny a zborový dirigent. V tom čase bol spolužiakom T. Andrašovana na Štátnom konzervatóriu, kde študoval dirigovanie u Kornela Schimpla a kompozíciu u Alexandra Moyzesa (1949). *Československý hudební slovník*, c. d., 1965, s. 191.
- ⁴⁰ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, c. d., osobný spis T. Andrašovana, Poriadkový trest č. 7786/14/943-II/3.
- ⁴¹ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, c. d., osobný spis T. Andrašovana, Prihlásenie sa do služby 645/1944 zo dňa 11. novembra.
- ⁴² ŠA v Bratislave – pobočka Modra, c. d., osobný spis T. Andrašovana, Poverenie Slovenskej národnej rady pre školstvo a osvetu číslo 3.023/45-II.
- ⁴³ SPK v Bratislave, Učiteľský ústav v Bratislave, *Výročná správa Štátnej učiteľskej akadémie v Bratislave za roky 1944/45 a 1945/46*, s. 6.
- ⁴⁴ V roku 1948 vstúpil do komunistickej strany, za jej kritiku bol v päťdesiatych rokoch nútene odsunutý do Mongolska. Svoj dvojročný pobyt využil na založenie mongolského symfonického orchestra. BLAHO, Vladimír: Pred 20 rokmi zomrel skladateľ Tibor Andrašovan. In: *Opera Slovakia*, 14. 6. 2021. Dostupné na: <https://operaslovakia.sk/pred-20-rokmi-zomrel-skladatel-tibor-andrasovan/>
- ⁴⁵ Tibor Andrašovan sa pokladá za zakladateľa slovenskej baletnej tvorby dielami *Orfeus a Eurydika* (1948), *Pieseň mieru* (1949), *Ikaros* (1965), *Slávnosti slnovratu* (1965), *Letokruhy* (1994), *Kaštieľ na čiernom kameni* (1998). Okrem baletov sa venoval aj tvorbe oper: *Figliar Geľo* (1957), *Biela nemoc* (1967), *Hájnikova žena* (1974), *Návrat* (1984), *Šach a Šahrazád* (1991), *Vrabček Mojček*, (1997), operiet: *Pánska volenka* (1960) a muzikálov: *Kráľ bláznov* (1982). Skladal aj filmovú, scénickú, zborovú a symfonickú hudbu. Na svojom konte má približne 740 skladieb. MUNTÁG, Emanuel: *Tibor Andrašovan v personálnej typodokumentácii*. Martin: Matica slovenská, 2001, s. 51 – 143.
- ⁴⁶ Budova bola zničená pobytom vojenských a polovojenských útvarov, dievčenský internát nachádzajúci sa na treťom poschodí napríklad vôbec nevyhovoval požiadavkám na ubytovanie. SPK v Bratislave, *Výročná správa za školský rok 1945 – 46*, s. 27.
- ⁴⁷ *Nariadenie Slovenskej národnej rady o poštátnení školstva na Slovensku zo dňa 16. mája 1945*.
- ⁴⁸ *Školské nariadenia povstaleckej Slovenskej národnej rady zo dňa 6. septembra 1944*.
- ⁴⁹ *Zákon zo dňa 21. apríla 1948 o základnej úprave jednotného školstva*, § 88.
- ⁵⁰ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1945 – 1946, s. 25.
- ⁵¹ SPK v Bratislave, Štátna učiteľská akadémia v Modre, *Výročná správa za školský rok 1946 – 47*, s. 25.
- ⁵² GREGOR – SEDLICKÝ, c. d., 1990, s. 213.
- ⁵³ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1945 – 1946, s. 26 a SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d. 1946 – 1947, s. 4.
- ⁵⁴ SPK v Bratislave, Štátna učiteľská akadémia v Modre, *Výročná správa za školský rok 1948 – 49*, s. 31.
- ⁵⁵ ŠA v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre – Učebné plány pre 3. ročník 1948/49 L. Z. Krulla a O. Mikuláša*.
- ⁵⁶ Ondrej Mikuláš (1894 – 1968) bol učiteľ a kantor v modranskom evanjelickom cirkevnom zbore. Počas druhej svetovej vojny vyvíjal ilegálnu činnosť, viedol antifašistický odboj Modranov pod názvom Demec.

- Bol účastníkom Slovenského národného povstania a členom partizánskych oddielov. Po potlačení SNP ho zajali, počas transportu do koncentračného tábora sa mu podarilo ujsť a skrýval sa v Modre. Po vojne bol náčelníkom Západoslovenskej župy sokolskej, predsedom Svojpopu v Modre a členom MNV. Venoval sa aj osvete, na učiteľskom ústave prednášal o vzniku a význame Červenej armády. *Kalendárium 2018*. Pezinok: Malokarpatská knižnica, roč. 13, s. 13 a SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1945 – 1946, s. 12.
- ⁵⁷ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1945 – 1946, s. 4.
- ⁵⁸ Pre zdravotné problémy bol v roku 1947/1948 definitívne penzionovaný. SPK v Bratislave, Štátna učiteľská akadémia v Modre, *Výročná správa za školský rok 1947 – 48*, s. 3.
- ⁵⁹ GRESCHNER, Ján: *Tradície školstva v obci Podbrezová*. Dostupné na: http://historia.szm.com/dejiny skolstva/tradicie skolstva__v_obci_podbrez.htm.
- ⁶⁰ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1947 – 1948, s. 3.
- ⁶¹ Ako zborový dirigent pôsobil v hudobno-speváckom súbore Mier v Trnave (1962), Slovan v Podbrezovej, Dunaj v Bratislave a Ľudovom spevokole učiteľov Slovenska v Žiline. *Československý hudobní slovník I (A – L)*, Praha: Štátné hudobné vydavateľstvo, 1963, s. 533.
- ⁶² Hýroš napríklad žiadal v roku 1947 o diéty a vyplatenie príspevku na dvojité domácnosť, hoci v Modre nebýval a nemal na finančnú podporu nárok. Riaditeľstvu neoznámil chorobu, rovnako tak tvrdil, že sa lieči z vojnových zranení vo vojenskej invalidovni, čo podľa riaditeľstva nebola pravda a pod. ŠA v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre*, Osobný spis Petra Hýroša.
- ⁶³ Leopold Zoltán Krull nastúpil na akadémiu 15. decembra 1946. S úväzkom súhlasil pod podmienkou, že bude môcť dochádzať dvakrát do týždňa na konzervatórium do Bratislavy. ŠA v Bratislave – pobočka Modra, *Fond Štátneho učiteľského ústavu v Modre*, Osobný spis L. Z. Krulla.
- ⁶⁴ XV. *Výročná správa Štátneho reálneho československého gymnázia v Košiciach za školský rok 1933 – 1934*, s. 39. Dostupné na: <http://digit.spgk.sk/VYROCNE%20SKOL-SKE%20SPRAY/VYR%20SKOL%20SPRAY%20SLOV%20SKOL/%C4%8Csl.%20%C5%A1t%C3%A1t.%20re%C3%A1l.%20gym.%20v%20Ko%C5%A1iciach/15.%20v%C3%BDr.%20zpr.%20%C4%8Csl.%20%C5%A1t%C3%A1t.%20re%C3%A1l.%20gym.%20v%20Ko%C5%A1iciach.%201933-34.pdf>
- ⁶⁵ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1948 – 1949, s. 3.
- ⁶⁶ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1948 – 1949, s. 18.
- ⁶⁷ ZUŠ Karola Pádívého oslávila 70. výročie založenia. In: *Kronika mesta Trenčín*, 2019, s. 342. Dostupné na: <https://trencin.sk/wp-content/uploads/2020/05/Kronika-mesta-Tren%C4%8D%C3%ADn-rok-2019-komplet.pdf>
- ⁶⁸ SVOBODOVÁ, Marta: *Za Jaroslavom Brzákem*. Dostupné na: <https://www.tisovec.com/aktuality-1/spravy/oznamy/za-jaroslavom-brzakom-2871sk.html/>.
- ⁶⁹ PISÁR, Peter: Základná umelecká škola kedysi a dnes. In: *Valaštiansky hlásnik*, roč. 12, 2014, č. 3. Dostupné na: <https://www.valaska.sk/wp-content/uploads/2019/12/val-hlasnik-3-web-1.pdf>
- ⁷⁰ Pred príchodom na akadémiu učil na Štátnej meštianskej škole v Mošovciach, v roku 1944/1945 bol pridelený na Štátny učiteľský ústav v Štubnianskych Tepliciach, kde vyučoval pedagogiku a pedagogickú prax v cvičnej škole, celkovo 20 hodín. *Výročná správa Štátnej pedagogickej akadémie v Štubnianskych Tepliciach 1944/45*, s. 8. Dostupné na: <http://digit.spgk.sk/VYROCNE%20SKOL-SKE%20SPRAY/VYR%20SKOL%20SPRAY%20SLOV%20SKOL/%C4%8Csl.%20%C5%A1t%C3%A1t.%20u%C4%8Dit.%20%C3%BAstav%20J.%20Koll%C3%A1ra%20v%20%C5%A0tub.%20Tepliciach/%C5%A0t%C3%A1t.%20u%C4%8Dit.%20akad.%20v%20%C5%A0tub.%20Tepliciach.%201944-45.pdf>
- ⁷¹ E. Miko pôsobil na učiteľskej akadémii od roku 1947/48. SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1947 – 1948, s. 4.
- ⁷² SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1945 – 1946, s. 7 – 11 a *Výročná zpráva...*, c. d., 1948 – 1949, s. 6 – 13.
- ⁷³ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1947 – 1948, s. 23.
- ⁷⁴ Tamtiež, s. 12.
- ⁷⁵ SPK v Bratislave, *Výročná zpráva...*, c. d., 1948 – 1949, s. 13.
- ⁷⁶ SPK v Bratislave, Štátna učiteľská akadémia v Modre, *Výročná správa za školský rok 1949 – 50*, s. 5 – 9.
- ⁷⁷ HANULOVÁ, Dorota: *Štátna učiteľská akadémia v Modre 1870 – 1950*. Modra: Štátny okresný archív Bratislava-vidiek, 1981, s. 6.

SUMMARY

Music Education in the Teachers' Institute in Modra in the Period 1938 – 1950

Based on the analysis of primary sources the study documents the development of teachers' education in Modra in the years 1938–1950. It focuses on changes in the music education and music practice brought about by the political events in Slovakia in the late 1930s, and monitors the teachers' education during the World War II. It observes the changes which took place in music education after 1945 and results of the reform of the teachers' education after 1948. Bringing profiles of music teachers working in this teacher-training institution it assesses the influence of their activity on the quality of the music education and after-school activities.

Keywords: *Modra; music; education; state teachers' institution; state teachers' academy; Samuel Kovář; Jozef Weber; Tibor Andrašovan; František Melkovič; Ladislav Hrdina; Leopold Zoltán Krull; piano playing; organ playing; singing and music theory; violin playing; music education*